

ТИТАРЕНКО О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри кримінального права
та кримінології
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-4-40>

ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ В ПРОГРАМУВАННІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянутий досвід Німеччини в програмуванні протидії злочинності в сучасних умовах. Встановлено, що останнім часом у країні фіксується поступове зниження рівня злочинності, що пояснюється ефективною реалізацією державної політики в протидії злочинності, яка відображається у відповідних стратегічних та програмних документах.

Обґрунтовується, що в країні останнім часом здійснюється зміщення акценту з каральної превенції (спеціальне запобігання) в бік соціальної і ситуативної профілактики. Специфіка програмування протидії злочинності обумовлюється федеративним устроєм країни. Більшими повноваженнями в сфері протидії злочинності наділені федеральні землі.

При формуванні програмних документів з протидії злочинності на різних рівнях та запровадження відповідних проектів та ініціатив реалізується підхід як «зверху-вниз» (з найбільш актуальних питань протидії злочинності) так і «знизу-вверх».

У Німеччині попередження злочинності є обов'язком на всіх трьох рівнях уряду: федеральному, землі і муніципальному. На відміну від інших країн ЄС, в Німеччині діє потужна, злагоджена мережа суб'єктів з формування та реалізації політики з протидії злочинності (урядові, неурядові організації, координаційні групи, ради з профілактики, наукові установи, громадянське суспільство тощо).

Суттєвий вплив на формування федеральної стратегії в сфері протидії злочинності та відповідних програм має Національний центр з попередження злочинності (NZK), Німецький форум з попередження злочинності (DFK), Німецький конгрес щодо попередження злочинності (DPT), Ради з профілактики злочинності федеральних земель (СРС). Основний акцент при формуванні програм з протидії злочинності зроблений на їх реалізацію саме на місцевому рівні, в залежності від наявних проблем, з широким залученням громадськості, що відповідає загальноєвропейським підходам, передбачені Рекомендаціями Ради Європи № R/96/8 1996 року «Політика боротьби із злочинністю в Європі, що змінюється».

Обґрунтовується можливість запозичення досвіду Німеччини для України щодо програмування такої діяльності через систему відповідних суб'єктів.

Ключові слова: програмування, протидія злочинності, програми профілактики, зарубіжний досвід протидії злочинності.

The article describes the experience of Germany in the programming of countering crime in modern conditions. It has been established that recently in the country a gradual decrease in the level of crime has been fixed, which is explained by

the effective implementation of the state policy in combating crime, which is displayed in the relevant strategic and program documents.

It is substantiated that there has recently been observed a certain symbiosis of the implementation of the classical model (primary, secondary and tertiary prevention) of crime prevention and the neoclassical model, which includes: developmental prevention, community prevention, situational prevention. The specificity of anti-crime programming is determined by the federal structure of the country.

Great powers in the field of counteraction crime have federal lands. In the formation of program documents on combating crime at different levels and the introduction of relevant projects and initiatives, an approach is taken both from the "top-down" (on the most pressing issues of the fight against crime) and from "bottom to top".

In Germany, crime prevention is mandatory at all three levels: federal, state and municipal. Unlike other EU countries, Germany has a strong, well-coordinated network of actors involved in the formation and implementation of crime prevention policies (governmental, non-governmental organizations, coordination groups, prevention councils, academic institutions, civil society). A significant influence on the formation of a federal strategy in the field of combating crime and related programs has: National Center for Crime Prevention (NZK), the German Crime Prevention Forum (DFK), the German Crime Prevention Congress (DPT), the Crime Prevention Councils of the Federal States. The main emphasis in the formation of crime prevention programs is placed on their implementation at the local level, depending on the existing problems, with wide public involvement, which is consistent with the common european approaches.

The possibility of borrowing the German experience for Ukraine in programming such activities through a system of interested subjects is substantiated.

Key words: *programming, crime counteraction, prevention programs, foreign experience of crime counteraction.*

Вступ. У сучасних умовах протидії злочинності як в Україні, так і в інших країнах світу важливе місце займає питання організації даної діяльності на державному рівні, що безпосередньо пов'язане з формуванням та реалізацією відповідної державної стратегії та програми протидії злочинності. Залежно від того, наскільки якісно буде побудована ця діяльність в державі, буде залежить обґрунтованість визначення пріоритетів і ефективність впливу на злочинність та стан забезпечення публічної безпеки на відповідний період.

Із метою вдосконалення вітчизняних підходів до питань програмування протидії злочинності, є пріоритетним дослідження зарубіжного досвіду, зокрема досвіду країн Європейського Союзу (далі – ЄС), з подальшою можливістю впровадження його кращих практик.

Постановка завдання. Окремі аспекти зарубіжної практики протидії злочинності, у тому числі і досвід Німеччині, досліджували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Г.А. Аванєсов, О.І. Алексєєв, В.А. Ананіч, Ю.М. Антонян, Андреас Армборст, М.М. Бабаєв, Дірк Байєр, О.М. Бандурка, Йорг Бессманн, Ю.Д. Блувштейн, В.І. Борисов, О.М. Ведернікова, М.Г. Вербенський, В.В. Голина, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, А.П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, С.М. Іншаков, О.Г. Кальман, Маркус Кобер, М.Г. Колодяжний, О.М. Костенко, О.Г. Кулик, О.М. Литвинов, В.В. Лунєєв, Яна Майєр, С.А. Мозоль, Г.Г. Мошак, В.О. Пантелєєв, І.М. Серебрякова, Марія Уолш, О.Ю. Шостко та інші.

Аналіз вітчизняних досліджень свідчить про недостатність наукових розробок із вивчення зарубіжного досвіду програмування протидії злочинності, який може бути запозичений і для України, коли формування відповідної державної комплексної програми є на часі, вимогою чинного законодавства.

Метою статті є дослідження досвіду Федеративної Республіки Німеччини (далі – Німеччини) з питань програмування протидії злочинності (підходи, рівні, фінансування) та визначення позитивних підходів та практик, які можуть бути запозичені для України та враховані при розробці відповідних стратегічних документів на державному рівні в цій сфері.

Результати дослідження. За статичними даними Федерального управління кримінальної поліції (ВКА) у 2018 році поліція Німеччини зареєструвала 5 555 520 кримінальних злочинів. Крім порушень законодавства щодо іноземців, цей показник склав 5 392 456, або на 3,4% менше злочинів, ніж у 2017 році (5 582 136). В цілому за останні два роки в країні спостерігається тенденція до зниження рівня зареєстрованої злочинності. Також у 2018 році рівень злочинності на 100 000 населення в Німеччині становив 6 982 злочини (-3,9%) проти 6 764 у 2017 році [1; 2]. Такий стан речей пояснюється застосуванням виважених підходів у протидії злочинності, які реалізуються через відповідні програмні документи в цій сфері.

Аналіз доступних інтернет-джерел (офіційні сайти: ONODC, EUCPN, BMI, DFK, DPT, NZK), дає змогу стверджувати, що в сучасних умовах в Німеччині реалізується сотні програм з профілактики різних видів злочинів та ще більше профілактичних проєктів та ініціатив. Останнім часом у них одним із активних суб'єктів реалізації залишається громадськість, представники якої зацікавлені у безпечному рівні правопорядку на всіх рівнях.

Вітчизняний вчений М.Г. Колодяжний зазначає, що до загальних рис запобігання злочинності в Німеччині можна віднести: 1) наявність трьох рівнів запобігання злочинності (первинне запобігання – вдосконалення різних сфер суспільного життя; вторинне запобігання – зменшення можливостей вчинення злочинів; третинне запобігання – профілактика рецидиву); 2) межі репресивних і профілактичних заходів є все більш розмитими; 3) німецькі криминологи виходять із того, що традиційні каральні заходи необхідні, однак їх застосування має бути максимально обмеженим; 4) запобігання злочинності має бути справою усього німецького суспільства (Федерального уряду, земель, муніципалітетів, громадських організацій) [3, с. 169].

Що стосується застосування трирівневої моделі (класична модель) [4] протидії злочинності в Німеччині, то це питання потребує певного уточнення. Річ у тому, що в останні десятиліття в Німеччині, як і в інших країнах ЄС, все частіше здійснюється зміщення акценту з каральної превенції (спеціальне запобігання) в бік соціальної і ситуативної профілактики [5].

У межах двох останніх підходів реалізуються заходи щодо впливу на злочинність через грамотний розвиток середовища (Development Prevention) та активне залучення громадськості до профілактики злочинності (Community Prevention). Здебільшого можна спостерігати певний симбіоз реалізації класичної моделі попередження злочинності та неокласичної моделі, яка включає в себе: профілактику через розвиток середовища (Development Prevention), профілактику злочинності із залученням громадськості (Community Prevention) та ситуаційну профілактику (Situative Prevention).

Особливості в попередженні злочинності в Німеччині обумовлені її федеративним устроєм, а тому обов'язки і діяльність у сфері попередження злочинності зосереджені на рівні 16 земель і на рівні місцевих органів влади. Це не сприяло свого часу виробленню єдиного підходу до практики і політики попередження злочинності.

Зі створенням Німецького форуму з попередження злочинності (Deutsches Forum for Kriminalprävention – DFK) федеральний уряд і землі встановили чіткі межі, щоб люди знали про концепцію цілеспрямованого попередження злочинності [6, с. 31–33]. З 1995 року діє Німецький конгрес із попередження злочинності (Deutscher Präventionstag – DPT), який проводиться щорічно за підтримки Німецького фонду з попередження злочинності та підтримки правопорушників (DVS), забезпечує обмін інформацією між суб'єктами, що займаються профілактикою, і в даний час існує близько 2000 місцевих рад щодо попередження злочинності або пов'язаних з ними організацій (Kommunale Präventionsgremien) [7].

У Німеччині більше 2 000 органів із попередження злочинності, які задіяні на 4 рівнях, зокрема [6, с. 31–33; 8]:

1. *Федеральний рівень*: уряд Німеччини виділяє цільові кошти на відповідні проекти, ініціативи або установи. Прикладами установ є: Міжвідомча робоча група федерального уряду (ІМА), яка відповідає за розробку стратегій попередження злочинності, які об'єднують різні сфери відповідальності (об'єднує всіх федеральних міністрів, для яких проблема попередження злочинності є нагальною), робочі групи в міністерствах, Німецький форум з попередження злочинності в Бонні (ДФК), Федеральне управління поліції, Німецький інститут молоді в Мюнхені. Прикладом проектів є: «Молодь за толерантність і демократію», «Проти злочинності правого крила, ксенофобії і антисемітизму» (з 2001 року бюджет становить 205 мільйонів євро і 3 600 проектів, що підтримуються).

Іншим важливим суб'єктом у формуванні стратегій і програм протидії злочинності на цьому рівні є Національний центр з попередження злочинності (NZK – Nationales Zentrum für Kriminalprävention). Він був заснований на початку 2016 року в Бонні з метою сприяння попередженню злочинності, заснованої на науці. Перш за все NZK проводить оцінки існуючої ситуації в сфері протидії злочинності. NZK також розробляє критерії того, як ефективні профілактичні підходи можуть швидше бути реалізовані на практиці. В NZK основна увага приділяється різним напрямкам екстремізму. NZK фінансується за рахунок коштів Федерального міністерства внутрішніх справ (ВМІ – Bundesministeriums des Innern). Організаційно і просторово NZK пов'язане з Німецьким кримінологічним форумом (ДФК) і Центральним кримінологічним агентством у Вісбадені (KcrimeZ) [9].

2. *Рівень федеральних земель*. У всіх 16 землях існують так звані Ради з попередження злочинності (зокрема: Гессен, Бранденбург, Рейнланд-Пфальц, Саксонія-Ангальт, Північний Рейн-Вестфалія, Нижня Саксонія тощо), в які входять, зокрема, представники міністерств освіти, соціальних справ та справедливості. Вони консультують, координують, інформують, впроваджують і підтримують заходи з попередження злочинності в землях. Гроші на програми-проекти виділяються в основному міністерствами федеральних земель.

3. *Державно-федеральний рівень* (проміжний рівень між федеральним рівнем і рівнем земель – Т.О.). На цьому рівні ініціативи та робота окремих установ з профілактики фінансується за рахунок як держав, так бюджету земель. В якості прикладу можна навести наступний факт: Кримінологічний центр в Вісбадені (KcrimeZ), який виступає в якості посередника між кримінологічними дослідженнями з одного боку і практичною роботою в системі кримінального правосуддя з іншого [10, с. 9–10], Федеральний і державний координаційний центр із профілактики наркоманії (координує проекти з профілактики наркоманії), Програма «Попередження злочинності поліцією на федеральному рівні та рівні земель». Також на цьому рівні відбуваються Постійні конференції міністрів, які займаються питаннями попередження злочинності, наприклад: Постійна конференція міністрів юстиції, що займається питаннями політики правосуддя, Постійна конференція міністрів внутрішніх справ, що займається питаннями попередження злочинів поліцією.

4. *Муніципальний рівень*. У багатьох містах Німеччини діють так звані Муніципальні ради з попередження злочинності, які координують і фінансують проект з попередження злочинності.

У Німеччині попередження злочинності є обов'язком на всіх трьох рівнях уряду: федеральному, землі і муніципальному. Через конституційний принцип субсидіарності роль неурядових організацій та місцевих громад має пріоритет над діяльністю на федеральному рівні або на рівні федеральних земель.

Для координації цих зусиль у багатьох муніципалітетах і більшості федеральних землях створені ради з попередження злочинності. Ради з попередження злочинності федеральних земель підтримують і консультують місцеві органи влади та їх мережі з питань попередження злочинності, поширюють наукові висновки і практичний досвід в галузі

попередження злочинності, аналізують тенденції в області злочинності і консультують уряд з питань політики в області злочинності і міжвідомчого співробітництва в цій сфері.

Як показують останні дослідження, проведені в 2018 році Національним центром з попередження злочинності (NZK) спільно з Німецьким форумом з попередження злочинності (DFK), у країні на муніципальному рівні спостерігається тенденція до скорочення кількості місцевих комітетів із профілактики. Так, із 2007 по 2018 рік їх кількість скоротилась на 40%. Здебільшого це пояснюється їх зменшенням у сільській місцевості та об'єднанням із подібними суб'єктами, які діють у місцевих районах [11, с. 8].

Для Німеччини, як і для будь-якої країни ЄС, залишається актуальним питання протидії загальнокримінальній злочинності, організованій злочинності, торгівлі людьми, кіберзлочинам, молодіжній злочинності, нелегальній міграції, тероризму, екстремізму, це обумовлює різноплановий та диференційний підхід до формування відповідних програм та проєктів на різних рівнях, спрямованих на зменшення рівня злочинності та стабілізації криміногенної ситуації.

Так, з метою більш ефективного об'єднання і координації заходів із запобігання злочинності між федеральною поліцією і поліцейськими силами федеральних земель з 1997 року стартувала Програма з поліцейського попередження злочинності (Programm „Polizeiliche Kriminalprävention“ – ProPK) [12]. Подібні програми існували ще в 70-х роках. Програма передбачає проведення поліцією роз'яснювальної роботи, в тому числі через засоб масової інформації та інші органи, які займаються питаннями профілактики, доведення інформації цільовим групам про прояви та способи запобігання злочинності.

Завдяки систематичному збору і аналізу даних ProPK може зосередитися на найбільш нагальних проблемах. До них відносяться профілактика крадіжок і крадіжок зі зломом, насильства і злочинності серед неповнолітніх, злочинів, пов'язаних із наркотиками, сексуальні злочини, шахрайства і кіберзлочинність.

Позитивно слід оцінити створення в рамках Програми (ProPK) окремого інтерактивного сайту «Поліцейська профілактика» під гаслом “Wir Wollen, Dass Sie Sicher Leben” («Ми бажаємо, щоб Ви жили у безпеці») з профілактики злочинів та правопорушень. На сайті крім стандартних рубрик та посилень, є рубрики для людей похилого віку – як не стати жертвою злочину; співпраця поліції і національних меншин / мусульман).

Насильство та радикалізм також є актуальними темами для Німеччини та «вічнозеленими» у ЗМІ. Згідно загальнонаціонального репрезентативного опитування, проведеного у 2017 році, 71% населення країни повідомляють про страх перед тероризмом, 62% – про страх перед політичним екстремізмом. Ці два страхи знаходяться на вершині всіх страхів німців [13, с. 2]. У свою чергу це зумовлює постійне оновлення як державної стратегії, так і програми протидії цим загрозам. Так, у період з 2016 по 2017 роки була оновлена Стратегія федерального уряду для запобігання екстремізму та просування демократії (2016), а на її основі розроблена нова Національна програма запобігання ісламського екстремізму (NPP – 2017) [14; 15].

Основними сферами профілактики за Програмою (NPP – 2017) були визначені: «профілактика в окремих місцях (сімейна і соціальне середовище, освітні установи та громади мечетей)», «профілактика в соціальних мережах, профілактика через інтеграцію, профілактика і дерадикалізація в тюрмах, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів.

Федеральні стратегії та програми з профілактики запроваджуються на всіх рівнях. Загалом притаманним для Німеччині залишається підхід програмування «зверху-вниз». Як приклад можна навести Нижньосаксонську «Державну програму проти правого екстремізму – за демократію і права людини» (The Lower Saxon State Programme against Right-wing Extremism – for Democracy and Human Rights) [16].

Також реалізується сьогодні Програма «Поліція 2020» (Programm “Polizei 2020”). Головною метою програми є створення загальної, сучасної і єдиної інформаційної архітектури для німецької поліції на федеральному рівні та на рівні федеральних земель. У результаті співробітники поліції матимуть доступ до інформації, необхідної їм для виконання своїх

завдань в будь-який час і в будь-якому місці. При цьому враховуються умови правової бази і, перш за все, захист даних. Інша мета полягає в тому, щоб об'єднати поліцейські сили федерального уряду і уряду земель з їх національними та міжнародними партнерами в цифровій формі [17].

У Німеччині робиться особливий акцент на профілактику злочинності в молодіжному середовищі, про що свідчать відповідні наукові дослідження [18; 19, с. 70]. Прогнозується, що зростання соціальної нерівності, соціально-просторова консолідація середовища бідності, зростаюча етнічна гетерогенізація (старіння населення) і зростання числа іммігрантів все більше провокуватиме вчинення насильницьких правопорушень, в тому числі і молодіжному середовищі. Останні дослідження в цій сфері показують, що основні програми та проекти на всіх рівнях спрямовані на: шкільну реабілітацію, соціальну, економічну, психологічну підтримку родин з груп ризику, залучення молоді до вуличної роботи, соціальну підготовку молоді, антиагресивну підготовку молоді [19].

У сучасних умовах в Німеччині спектр практик щодо профілактики злочинів варіюється від *місцевих проектів*, наприклад, поліпшити суб'єктивне відчуття безпеки шляхом забезпечення більшої присутності поліції ("Stadtwatche Bielefeld") або мотивувати населення допомагати зменшити явище «відвести погляд» (Компанія «Насильство – обізнаність – допомога» / Campaign "Violence – Awareness – Help"), до проектів *на рівні федеральних земель*, які мають справу з ксенофобією («Як позбутися від правого екстремізму» / "How to get away from right-wing extremism") або зі зменшенням злочинності серед неповнолітніх («Програма з попередження злочинності серед неповнолітніх» / "Juvenile Delinquency Prevention Program") й аж до проектів *на національному рівні* («Інтеграція за допомогою спорту» / "Integration by Means of Sports") [20, с. 6].

Висновки. У Німеччині, як і в інших країнах ЄС, все частіше здійснюється зміщення акценту з каральної превенції (спеціальне запобігання) в бік соціальної і ситуативної профілактики. Останнім часом спостерігається певний симбіоз реалізації класичної моделі (первинна, вторинна та третинна профілактика) попередження злочинності та неокласичної моделі, яка включає в себе "Development Prevention", "Community Prevention", "Situative Prevention".

Специфіка програмування протидії злочинності обумовлена федеративним устроєм країни. Більшими повноваженнями у сфері протидії злочинності наділені федеральні землі. При формуванні програмних документів з протидії злочинності на різних рівнях та запровадження відповідних проектів та ініціатив реалізується підхід як «зверху-вниз» (з найбільш актуальних питань протидії злочинності) так і «знизу-вверх».

У Німеччині попередження злочинності є обов'язком на всіх трьох рівнях уряду: федерального, землі і муніципальному. Через конституційний принцип субсидіарності роль неурядових організацій та місцевих громад має пріоритет над діяльністю на федеральному рівні або на рівні федеральних земель.

У Німеччині, на відміну від інших країн ЄС, діє потужна, злагоджена мережа суб'єктів із формування та реалізації політики з протидії злочинності (урядові, неурядові організації, координаційні групи, ради з профілактики, наукові установи, громадянське суспільство тощо). Суттєвий вплив на формування федеральної стратегії в сфері протидії злочинності та відповідних програм має Національний центр із попередження злочинності (NZK), Німецький форум із попередження злочинності (DFK), Німецький конгрес щодо попередження злочинності (DPT), Ради з профілактики злочинності федеральних земель (CPC).

Основний акцент при формуванні програм із протидії злочинності зроблений на їх реалізацію саме на місцевому рівні, в залежності від наявних проблем, з широким залученням громадськості, що відповідає загальноєвропейським підходам, передбаченим Рекомендаціями Ради Європи № R/96/8 1996 року «Політика боротьби зі злочинністю в Європі, що змінюється» [21].

Список використаних джерел:

1. Interior ministers present official crime statistics for 2018 (02.04.2019). URL: <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/pressemitteilungen/EN/2019/04/pks-2018-en.html> (дата звернення 24.06.2019).
2. General information on police crime statistics (PCS). Crime trends in 2018. URL: <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2019/pks-2018-flyer.pdf> (дата звернення 24.06.2019).
3. Колодяжний М.Г. Сучасна концепція запобігання злочинності в Європейському Союзі. *Форум права*. 2013. № 4. С. 168–173. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_30.pdf (дата звернення 01.02.2019).
4. Kriminalprävention. URL: <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/sicherheit/kriminalitaetsbeakaempfung-und-gefahrenabwehr/kriminalpraevention/kriminalpraevention-node.html> (дата звернення 20.06.2019).
5. The Structure of Crime Prevention in Germany. URL: https://efus.eu/files/fileadmin/efus/pdf/Crime_Prevention_Germany.pdf (дата звернення 23.06.2019).
6. Justyn Kulach, Nigel Whiskin, Erich Marks, Cultures of prevention urban crime prevention policies in Europe: towards a common culture ? / European Forum for Urban Safety. SECURITIES LOCAL POLICIES. Paris-France. 2006. 101 p. URL: http://efus.eu/files/fileadmin/efus/pdf/gb_pub_justy.pdf (дата звернення 24.06.2019).
7. German Prevention Congress. URL: <https://www.praeventionstag.de/nano.cms/international> (дата звернення 22.06.2019).
8. The Structure of Crime Prevention in Germany. URL: https://efus.eu/files/fileadmin/efus/pdf/Crime_Prevention_Germany.pdf (дата звернення 22.06.2019).
9. Nationales Zentrum für Kriminalprävention. URL: <https://www.nzkrim.de> (дата звернення 20.06.2019).
10. Розвиток кримінологічної думки ФРН і в Україні (за матеріалами дослідж. науковців Ін-ту вивч. Пробл. Злочинності НАПрН України) : монографія / Г.Г. Мошак. К. : Ред. Журн. «Прво України»; Х. : Право, 2013. 72 с.
11. Kommunale Kriminalprävention in Deutschland 2018. 2019. Nr 1. 44s. / Nationales Zentrum Kriminalprävention: сайт. URL: https://www.nzkrim.de/fileadmin/nzk/NZK_Berichte/Forschungsbericht_2019_1_KKP.pdf (дата звернення 24.06.2019).
12. Polizeiliche Kriminalprävention. URL: <https://www.polizei-beratung.de/startseite-und-aktionen/aktuelles/> (дата звернення 24.06.2019).
13. Dirk Baier, Report for the 23rd German Congress on Crime Prevention. 2018. 76p. URL: <http://www.praeventionstag.de/dokumentation/download.cms?id=2684&datei=Report-23GCOSP-Baier-2684.pdf> (дата звернення 24.06.2019).
14. Strategie der Bundesregierung zur Extremismusprävention und Demokratieförderung. Berlin. 2016. 62 p. URL: <https://www.bmfsfj.de/blob/109002/5278d578ff8c59a19d4bef9fe4c034d8/strategie-der-bundesregierung-zur-extremismuspraevention-und-demokratieforderung-data.pdf> (дата звернення 24.06.2019).
15. Nationales Präventionsprogramm gegen islamistischen Extremismus (NPP): Diese Schwerpunkte fördert der Bund (03.07.2018) / Bpb.de: сайт. URL: <https://www.bpb.de/politik/extremismus/radikalisierungspraevention/271943/nationales-praeventionsprogramm-gegen-islamistischen-extremismus-npp> (дата звернення 24.06.2019).
16. Working section “Coordination Centre of the Programme against right-wing extremism – for democracy and human rights” of Lower Saxony. URL: <https://lpr.niedersachsen.de/nano.cms/against-right-wing-extremism> (дата звернення 24.06.2019).
17. Programm “Polizei 2020” / Bundesministeriums des Innern: сайт. URL: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2018/polizei-2020-whitepaper.pdf?__blob=publicationFile&v=1 (дата звернення 24.06.2019).
18. Mögliche Entwicklungen der Jugend (gewalt) kriminalität in Deutschland. Szenarien, Trends, Prognosen 2010-2020. Münster, Oktober 2010. 178 s. / Deutsche Hochschule der

Polizei. Fachgebiet Kriminologie und interdisziplinäre Kriminalprävention. URL: https://www.innenministerkonferenz.de/IMK/DE/termine/to-beschluesse/10-11-19/anlage1zu6.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (дата звернення 23.06.2019).

19. Jana Meier M.A., Jugendliche Gewalttäter zwischen Jugendhilfe und krimineller Karriere (переклад: Неповнолітні насильницькі злочинці. Добробут молоді та кримінальна кар'єра). Abschlussbericht / Deutsches Jugendinstitut. München. 2015. 120 s. URL: https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/jugendkriminalitaet/AST_Abschlussbericht_Gewalttaeter.pdf (дата звернення 24.06.2019).

20. Jörg Bässmann, Crime Prevention in Germany. Selected examples of projects in the "Infopool Prevention" database 2004. 44 p. URL: <https://www.kriminalpraevention.de/files/DFK/sprachen/en/09selected-projects-2004.pdf> (дата звернення 24.06.2019).

21. Recommendation No.r (96) 8 of the Committee of Ministers to Member States On crime policy in Europe in a time of change 05.09.1996. URL: <https://rm.coe.int/16804f836b> (дата звернення: 15.06.2019).

